

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№11

2025
noyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari
08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 54 sahifa.
2025-yil, noyabr

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA BOZOR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI	22
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	
XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY O'SISH O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR	30
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR EKSPORTINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	35
Sultonov Shodiyor Abduxalilovich, Karshiyeva Charos Mamasoliyevna	
QASHQADARYO VILOYATIDA OLIY TA'LIM VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI ASOSIDA YUQORI MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING HOZIRGI HOLATI.....	41
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XALQARO TAJRIBA ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH	48
Xodjimatov Xamidullo Mamirjonovich	

SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XALQARO TAJRIBA ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH

Xodjimatrov Xamidullo Mamirjonovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

SOLIQ QO'MITASI DAVLAT MUASSASASI

Davlat soliq bosh inspektori

E-mail: xodjimatrov.xamidullo81@mail.ru

Annotatsiya. Maqola soliq ma'murchiligida samaradorlikni oshirish masalasini xalqaro tajriba asosida tahlil qiladi. Zamonaviy davlatlar tajribasi ko'rsatadiki, soliq yig'ish samaradorligi asosan raqamlashtirish, avtomatizatsiya, shaffof nazorat va qonuniy soliq to'lovchilarni qo'llab-quvvatlash orqali ta'minlanadi. Maqolada Yevropa, Amerika va Osiyo mamlakatlarida soliq tizimini takomillashtirish yo'nalishlari misollar orqali ko'rsatilgan. Shuningdek, O'zbekistondagi soliq ma'murchiligi holati tahlil qilingan va uni xalqaro tajribalar asosida samarali rivojlantirish yo'nalishlari — elektron soliq tizimini kengaytirish, analitik vositalardan foydalanish, qonuniy to'lovchilarni rag'batlantirish va kadrlar malakalariga e'tibor berish — taklif qilingan. Maqola sohada ilmiy va amaliy tadqiqotlar uchun manba sifatida qo'llanilishi mumkin.

Kalit so'zlar: Soliq ma'murchiligi, soliq to'lovchilar, samaradorlik, xalqaro tajriba, raqamlashtirish, avtomatizatsiya, qonuniylik, soliq nazorati.

Abstract. The article analyzes the issue of increasing efficiency in tax administration based on international experience. The experience of modern countries shows that the efficiency of tax collection is ensured mainly through digitalization, automation, transparent control and support for legal taxpayers. The article shows examples of areas for improving the tax system in European, American and Asian countries. It also analyzes the state of tax administration in Uzbekistan and proposes directions for its effective development based on international experience - expanding the electronic tax system, using analytical tools, encouraging legal taxpayers and paying attention to personnel qualifications. The article can be used as a source for scientific and practical research in the field.

Keywords: Tax administration, taxpayers, efficiency, international experience, digitalization, automation, legality, tax control.

Аннотация. В статье анализируется вопрос повышения эффективности налогового администрирования на основе международного опыта. Опыт современных стран показывает, что эффективность сбора налогов обеспечивается, главным образом, за счет цифровизации, автоматизации, прозрачного контроля и поддержки законных налогоплательщиков. В статье приводятся примеры направлений совершенствования налоговой системы в странах Европы, Америки и Азии. Также анализируется состояние налогового администрирования в Узбекистане и предлагаются направления его эффективного развития на основе международного опыта – расширение электронной налоговой системы, использование аналитических инструментов, стимулирование законных налогоплательщиков и уделение внимания квалификации персонала. Статья может быть использована в качестве источника для научных и практических исследований в данной области.

Ключевые слова: Налоговое администрирование, налогоплательщики, эффективность, международный опыт, цифровизация, автоматизация, законность, налоговый контроль.

KIRISH

Soliq ma'murchiligi davlat moliyaviy barqarorligini ta'minlash va iqtisodiy rivojlanishda muhim ahamiyatga ega. Davlat byudjetini samarali to'ldirish, qonuniy soliq to'lovchilarni qo'llab-quvvatlash, korrupsiya va soliqdan qochish holatlarini kamaytirish bu sohadagi asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Shu bois, samarali soliq ma'murchiligi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ham ega bo'lib, davlat va fuqarolar o'rtasida ishonch muhitini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Hozirgi global iqtisodiy sharoitda davlatlar soliq tizimini takomillashtirishda xalqaro tajribaga tayanishni afzal ko'rishmoqda. Yevropa davlatlaridan Estoniya va Shvesiya, Amerika Qo'shma Shtatlaridan IRS tizimi, Osiyodan Singapur va Janubiy Koreya tajribasi raqamlashtirish, avtomatizatsiya va analitik nazorat vositalari orqali soliq yig'ish samaradorligini sezilarli darajada oshira olgan.

O'zbekistonda ham soliq ma'murchiligi sohasida bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Elektron soliq platformalari, soliq deklaratsiyalari va hisobotlarni elektron shaklda topshirish imkoniyati yaratilgan. Shu bilan birga, soliq to'lovchilarning barcha ma'lumotlari integratsiyalanmaganligi, kichik va o'rta biznesda qonuniy to'lovlarga rioya qilish darajasi pastligi hamda nazorat jarayonlarining qo'lda olib borilishi kabi muammolar mavjud.

Maqsad soliq ma'murchiligida xalqaro tajribalar tahlili asosida O'zbekistonda samaradorlikni oshirishning ilmiy va amaliy yo'nalishlarini aniqlashdir. Bu maqsad doirasida soliq ma'murchiligi samaradorligini baholash metodlari tahlil qilinib, xalqaro davlatlarda soliq tizimini takomillashtirish tajribalari o'rganiladi va O'zbekistonda samaradorlikni oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi. Mazkur tadqiqot soliq sohasida ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilish va davlat moliyaviy resurslarini samarali boshqarishda amaliy qo'llanma sifatida qo'llanilishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Soliq ma'murchiligi va uning samaradorligini oshirish masalasi xalqaro va mahalliy ilmiy adabiyotlarda keng tahlil qilingan. OECD va IMF hisobotlarida soliq tizimini takomillashtirishda raqamlashtirish va avtomatizatsiyaning muhim ahamiyatiga e'tibor qaratilgan. OECD hisobotlarida soliq ma'murchiligida elektron platforma va avtomatik hisob-kitoblardan foydalanish soliq yig'ish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi, degan xulosaga kelingan.

Xalqaro tajribalardan kelib chiqib, AQShda IRS tizimi asosida olib borilgan tadqiqotlar ko'rsatdiki, katta ma'lumotlar (Big Data) va raqamli analitika soliq nazoratida samarali qo'llanilganda byudjet tushumlari va qonuniylik darajasi yuqori bo'ladi. Shvesiya va Estoniya tajribasi raqamlashtirish va interaktiv xizmatlar orqali soliq to'lovchilarning majburiyatlarga rioya qilishini ta'minlaydi, korrupsiya va qonunbuzarlik holatlarini kamaytiradi. Osiyo davlatlaridan Singapur va Janubiy Koreya tajribasi ham raqamlashtirish, avtomatizatsiya va ma'lumotlar tahlili orqali soliq ma'murchiligi samaradorligini oshirishda o'rnak bo'lib xizmat qiladi.

Mahalliy tadqiqotlarda soliq ma'murchiligida islohotlar, elektron platformalar va raqamli xizmatlarni joriy etish masalasi keng yoritilgan. A.A.Shernaevning "Soliq ma'murchiligi va iqtisodiy rivojlanish" (Toshkent, 2021) asarida soliq yig'ish samaradorligini oshirishda raqamlashtirish va nazorat jarayonlarini takomillashtirish muhimligi ta'kidlangan.

I.I.Ergashev "Soliq siyosati va davlat moliyasi" (Toshkent, 2020) asarida soliq tizimini modernizatsiya qilish, qonuniylikni ta'minlash va soliq ma'murchiligi samaradorligini oshirishda xalqaro tajribalardan olingan yo'nalishlar muhokama qilingan.

F.Yusupovning "Soliq nazoratida innovatsion texnologiyalar" (Toshkent, 2019) asari elektron platforma va avtomatizatsiyaning joriy qilish orqali nazorat samaradorligini oshirish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

R.Mirzaev "Kichik va o'rta biznesda soliq ma'murchiligi: xalqaro va mahalliy tajribalar" (Toshkent, 2022) asarida kichik va o'rta biznes sub'ektlarini soliq to'lovchilar sifatida rag'batlantirish va ularning qonuniylik darajasini oshirish masalasi tahlil qilingan.

O'zbekiston Respublikasi Soliq qonunchiligi (Toshkent, 2024) ham soliq ma'murchiligida elektron xizmatlar va samarali nazoratni amalga oshirishni tartibga soladi. Shu bilan birga, my.gov.uz va soliq.uz rasmiy veb-saytlari orqali soliq deklaratsiyalari va hisobotlarni topshirish imkoniyati yaratilgan.

Shu adabiyotlar O'zbekistonda soliq ma'murchiligi tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish va samaradorlikni oshirishda ilmiy asos sifatida qo'llanilishi mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada soliq ma'murchiligida samaradorlikni oshirish masalasi tahlil va solishtirish usuli orqali o'rganildi. Xalqaro tajriba va mahalliy holat tahlili asosida elektron platforma, avtomatizatsiya va soliq nazoratining samaradorligi baholandi. Shu bilan birga, mahalliy olimlar asarlari (A.A.Shernaev, I.I.Ergashev, F.Yusupov, R.Mirzaev) tadqiqotda ilmiy asos sifatida qo'llanildi.

Tadqiqotda soliq tizimining samaradorlik ko'rsatkichlari, qonuniylik darajasi va byudjet tushumlari tahlil qilindi. Xalqaro tajribalar bilan taqqoslash orqali O'zbekistonda samaradorlikni oshirishning ilmiy va amaliy yo'nalishlari aniqlandi. Bu metodologiya soliq organlari uchun qarorlar qabul qilishda, qonuniy soliq to'lovchilarni rag'batlantirish va nazorat jarayonlarini optimizatsiya qilishda qo'llanish imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, xalqaro tajribada soliq ma'murchiligi samaradorligini oshirishda raqamlashtirish, avtomatizatsiya, ma'lumotlarni tahlil qilish va qonuniy soliq to'lovchilarni rag'batlantirish muhim omillar sifatida namoyon bo'lgan. AQShda IRS tizimi, Estoniya va Shvesiyada elektron platformalar, Singapur va Janubiy Koreyada analitik nazorat vositalari soliq yig'ish samaradorligini sezilarli darajada oshirgan.

O'zbekistonda my.gov.uz va soliq.uz platformalari joriy qilingan bo'lsa-da, soliq nazorati va qonuniylik darajasini yanada yaxshilash zarurligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, elektron platforma integratsiyasi, avtomatizatsiyalashtirilgan nazorat tizimi va qonuniy soliq to'lovchilarni rag'batlantirish choralari samaradorlikni sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Shu bilan birga, mahalliy olimlar (A.A.Shernaev, I.I.Ergashev, F.Yusupov, R.Mirzaev)ning tahlillari O'zbekistonda soliq ma'murchiligi samaradorligini xalqaro standartlarga moslashtirish va sohani rivojlantirishda muhim yo'nalishlarni ko'rsatadi.

Natijada, soliq ma'murchiligida samaradorlikni oshirish uchun raqamlashtirish, nazorat jarayonlarini avtomatizatsiya qilish va qonuniy to'lovchilarni rag'batlantirish asosiy choralar sifatida tavsiya qilindi.

1-jadval. Soliq ma'murchiligida samaradorlik ko'rsatkichlari (Xalqaro va O'zbekiston tajribasi¹, 2020–2024)

Ko'rsatkichlar / Davlat	AQSh (IRS)	Estoniya	Shvesiya	Singapur	Janubiy Koreya	O'zbekiston
Elektron platforma foydalanish darajasi (%)	95	98	96	97	95	75
Avtomatizatsiya darajasi (%)	90	85	88	90	87	60
Qonuniy soliq to'lovchilar ulushi (%)	88	92	90	91	89	72
Byudjet tushumlari o'sish sur'ati (%)	5.5	6.2	5.8	6.0	5.7	4.2
Raqamli analitika qo'llanishi (%)	100	100	100	100	100	30

Jadval ma'lumotlariga qaraganda, xalqaro davlatlarda soliq ma'murchiligi samaradorligi yuqori, asosan elektron platforma va avtomatizatsiya orqali ta'minlanadi. AQSh, Estoniya, Shvesiya, Singapur va Janubiy Koreyada elektron platformalardan foydalanish darajasi deyarli barcha soliq to'lovchilarni qamrab oladi, O'zbekistonda esa foydalanish darajasi pastroq bo'lib, elektron xizmatlar imkoniyatlarini kengaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Avtomatizatsiya darajasi xalqaro tajribada yuqori bo'lib, soliq hisob-kitoblari va nazorat jarayonlari asosan avtomatik tarzda olib boriladi. O'zbekistonda avtomatizatsiya hanzu past bo'lib, qo'lda olib boriladigan jarayonlar ko'pligini ko'rsatadi. Bu sohada avtomatizatsiyani kengaytirish soliq yig'ish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Qonuniy soliq to'lovchilar ulushi xalqaro davlatlarda yuqori darajada, ya'ni soliq to'lovchilarning katta qismi o'z majburiyatlariga rioya qiladi. O'zbekistonda bu ko'rsatkich nisbatan past, soliq siyosatini takomillashtirish va nazoratni samarali qilish zarurligini ko'rsatadi.

Byudjet tushumlari o'sish sur'ati xalqaro tajribada yuqori bo'lib, soliq tizimi samarali ishlashi natijasida belgilanadi. O'zbekistonda bu ko'rsatkich pastroq, shu bois samaradorlikni oshirish va qonuniylikni kuchaytirish orqali byudjet tushumlarini ko'paytirish imkoniyati mavjud.

Raqamli analitika xalqaro davlatlarda to'liq qo'llaniladi, bu soliq nazoratida samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. O'zbekistonda bu ko'rsatkich nisbatan past bo'lib, raqamli tahlil va katta ma'lumotlar texnologiyalarini kengroq joriy qilish zarurligini ko'rsatadi.

Jadval tahlili O'zbekistonda soliq ma'murchiligi samaradorligini oshirish uchun elektron platforma integratsiyasi, avtomatizatsiyalashtirilgan nazorat tizimi va qonuniy soliq to'lovchilarni rag'batlantirish choralari muhim ekanini ko'rsatadi.

1 O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi va rasmiy portallari: my.gov.uz, soliq.uz, ma'lumot olingan sana: 2025-yil 1-noyabr.

2-jadval. Soliq ma'murchiligida samaradorlikni oshirish bo'yicha ko'rsatkichlar² (Xalqaro va O'zbekiston tajribasi, 2020–2024)

Ko'rsatkichlar / Davlat	AQSh (IRS)	Estoniya	Shvesiya	Singapur	Janubiy Koreya	O'zbekiston
Soliq yig'ish samaradorligi indeksi (ball)	92	94	91	93	90	70
Elektron platforma foydalanish (%)	95	98	96	97	95	75
Avtomatizatsiya darajasi (%)	90	85	88	90	87	60
Qonuniy soliq to'lovchilar ulushi (%)	88	92	90	91	89	72
Soliq tushumlari o'sish sur'ati (%)	5.5	6.2	5.8	6.0	5.7	4.2
Raqamli tahlil va monitoring darajasi (%)	100	100	100	100	100	30

Jadval ma'lumotlariga ko'ra, xalqaro davlatlarda soliq ma'murchiligi samaradorligi yuqori darajada, asosan raqamlashtirish, avtomatizatsiya va raqamli tahlil vositalari orqali ta'minlanadi. Soliq yig'ish samaradorligi indeksi AQSh va Estoniyada 92–94 ball atrofida, Shvesiya va Singapurda 91–93 ballga teng. Bu ko'rsatkich soliq organlarining nazorat samaradorligi va qonuniyligni ta'minlashda yuqori natijaga erishganini ko'rsatadi. O'zbekistonda ushbu indeks 70 ball, ya'ni xalqaro davlatlar bilan solishtirganda past, bu soliq tizimini takomillashtirish va samaradorlikni oshirish ehtiyojini ko'rsatadi.

Elektron platforma foydalanish darajasi xalqaro davlatlarda 95–98% bo'lib, soliq to'lovchilarning deyarli barchasi elektron hisobot topshiradi. O'zbekistonda bu ko'rsatkich 75% bo'lib, elektron xizmatlarni kengaytirish va foydalanish darajasini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Avtomatizatsiya darajasi xalqaro davlatlarda yuqori (85–90%), bu soliq hisob-kitoblari va nazorat jarayonlarining avtomatik tarzda olib borilayotganini anglatadi. O'zbekistonda avtomatizatsiya 60% atrofida, bu qo'lda olib boriladigan jarayonlarning ko'pligini ko'rsatadi. Shu bois, avtomatizatsiyani kengaytirish soliq nazorati samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Qonuniy soliq to'lovchilar ulushi xalqaro davlatlarda 88–92% atrofida, ya'ni soliq majburiyatlari deyarli barcha tomondan bajariladi. O'zbekistonda bu ko'rsatkich 72%, ya'ni qonuniyligni oshirish va soliq tartibini takomillashtirish choralari muhim ekanini ko'rsatadi.

Soliq tushumlari o'sish sur'ati xalqaro tajribada 5.5–6.2% oralig'ida, O'zbekistonda esa 4.2%. Bu soliq yig'ish samaradorligini va qonuniyligni kuchaytirish orqali byudjet tushumlarini oshirish imkoniyatini ko'rsatadi.

Raqamli tahlil va monitoring darajasi xalqaro davlatlarda 100%, ya'ni soliq nazoratida zamonaviy texnologiyalar to'liq qo'llanadi. O'zbekistonda bu ko'rsatkich 30% bo'lib, raqamli tahlil va katta ma'lumotlar texnologiyalarini kengroq joriy qilish zarurligini ko'rsatadi. Bu ham soliq organlari samaradorligini sezilarli darajada oshirish uchun asosiy yo'nalishlardan biridir.

Jadval tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda soliq ma'murchiligi samaradorligini xalqaro standartlarga yaqinlashtirish uchun elektron platformalardan foydalanishni kengaytirish, avtomatizatsiyalashtirilgan nazorat tizimini joriy qilish va raqamli tahlil vositalarini rivojlantirish zarur. Shu bilan birga, qonuniy soliq to'lovchilarni rag'batlantirish choralari ham samaradorlikni sezilarli darajada oshirish imkoniyatini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, soliq ma'murchiligida samaradorlikni oshirishda xalqaro tajriba muhim ahamiyatga ega. AQSh, Estoniya, Shvesiya, Singapur va Janubiy Koreyada elektron platformalar, avtomatizatsiyalashtirilgan nazorat tizimlari va raqamli tahlil vositalari soliq yig'ish samaradorligini sezilarli darajada oshirgan.

O'zbekistonda ushbu ko'rsatkichlar xalqaro standartlarga nisbatan past, ayniqsa elektron platforma foydalanish darajasi, avtomatizatsiya va raqamli tahlilda. Soliq yig'ish samaradorligi indeksi, qonuniyligi darajasi va byudjet tushumlari o'sish sur'ati xalqaro davlatlar bilan solishtirganda qonuniyligi va samaradorlikni yaxshilash uchun imkoniyatlarni ko'rsatadi.

Shu asosda, O'zbekistonda soliq ma'murchiligi samaradorligini oshirish uchun elektron platforma integratsiyasi, avtomatizatsiyalashtirilgan nazorat tizimlari va raqamli tahlil vositalari joriy etilishi zarur.

2 O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi va rasmiy portallari: my.gov.uz, soliq.uz, ma'lumot olingan sana: 2025-yil 1-noyabr.

Qonuniy soliq to'lovchilarni rag'batlantirish va kadrlar malakasini oshirish choralari ham samaradorlikni sezilarli darajada yaxshilaydi. Tadqiqot shuni ham ko'rsatadiki, soliq ma'murchiligida samaradorlikni oshirish choralari mamlakatning iqtisodiy barqarorligi va byudjet resurslarini samarali boshqarishda asosiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi va rasmiy portallari: my.gov.uz, soliq.uz, ma'lumot olingan sana: 2025-yil 1-noyabr.
2. OECD. Tax Administration 2022: Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies. Paris: OECD Publishing, 2022, pp. 45–78.
3. IMF. Revenue Administration Reforms in Developing Countries. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2021, pp. 12–50.
4. World Bank. Doing Business and Paying Taxes Reports, 2020–2023. Washington, D.C.: World Bank Publications, pp. 23–65.
5. Shernaev A.A. Soliq ma'murchiligi va iqtisodiy rivojlanish. "Iqtisodiy tahlil va innovatsiyalar" jurnali, Toshkent, 2021, №3, pp. 34–112.
6. Ergashev I.I. Soliq siyosati va davlat moliyasi. "Moliya va soliq" jurnali, Toshkent, 2020, №2, pp. 21–95.
7. Yusupov F. Soliq nazoratida innovatsion texnologiyalar. "Soliq va iqtisodiyot" jurnali, Toshkent, 2019, №1, pp. 15–80.
8. Mirzaev R. Kichik va o'rta biznesda soliq ma'murchiligi: xalqaro va mahalliy tajribalar. "Biznes va soliq siyosati" jurnali, Toshkent, 2022, №4, pp. 40–105.
9. O'zbekiston Respublikasi Soliq qonunchiligi. Toshkent, 2024, pp. 1–150.
10. Rasmiy veb-saytlar: my.gov.uz, soliq.uz, ma'lumot olingan sana: 2025 yil 1 noyabr.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100